

Bewegen in Onderwijsvernieuwing

Presentatie van onderzoek naar docentcompetenties naar aanleiding van implementatie van nieuw onderwijs.

Tine Stolte

*Presentatie voor de 4^e conferentie "Onderzoek in Cultuur Educatie"
Nijmegen, 28 juni 2010*

Contact:

Tine Stolte

Hanzehogeschool Groningen, Prins Claus Conservatorium

Lectoraat Lifelong Learning in Music and the Arts¹

tel: 050-5951341, mail: t.stolte@pl.hanze.nl

Mijn naam is Tine Stolte en ik werk als programma leider van het Teacher Training Programme aan het Prins Claus Conservatorium in Groningen. Daarnaast ben ik betrokken bij het Lectoraat Lifelong Learning in Music and the Arts en bij één van de Polifonia werkgroepen van de AEC, die zich bezig houdt met het de opleiding van instrumentale docenten aan Europese conservatoria. Het hier gepresenteerde onderzoek wordt uitgevoerd in het kader van mijn MA opleiding Interaction in Instrumental Teaching/ Muziek Pedagogiek aan het Prins Claus Conservatorium Groningen in samenwerking met het Koninklijk Conservatorium in Den Haag.

Het onderzoek is een zoektocht naar welke competenties (vak)methodiek docenten inbrengen en welke nodig zijn bij het opleiden van toekomstige instrumentale docenten.

Aanleiding: Het beroep en onderwijs in beweging

Op het Prins Claus Conservatorium ben ik samen met collega (vak)methodiek docenten verantwoordelijk voor het opleiden van toekomstige instrumentale en vocale docenten² binnen het Teacher Training Programme. Sinds enige tijd wordt er aan de vernieuwing van dit programma gewerkt. Belangrijke uitgangspunten voor het vernieuwde programma komen voort uit actuele ontwikkelingen in het beroep van musici, het werkveld en het Hoger onderwijs.

Hedendaagse musici binden zich minder snel aan één werkgever. in plaats daarvan bouwen ze een "portfolio carrière" (Smilde, 2009). Dat wil zeggen dat ze in hun beroepspraktijk in

¹ Tine Stolte is lid van de kenniskring van het Lectoraat "Lifelong Learning in Music and the Arts"

² met instrumentale docenten worden in dit stuk ook vocale docenten bedoeld

toenemende mate verschillende beroepsrollen combineren en afwisselen. Musici zijn actief als performers, teachers en entrepreneurs. Ze performen alleen of met anderen binnen gevestigde instituties als beroepsorkesten en door henzelf samengestelde ensembles of bands. Daarnaast zijn ze actief als instrumentale docenten binnen praktijken als Centra voor de Kunsten of privépraktijken. In toenemende mate wordt van hen verwacht dat zij ook ondernemerschap tonen, projecten kunnen ontwerpen en interactief met een verscheidenheid aan groepen en soorten publiek kunnen omgaan.

Van de instrumentale docent wordt verwacht dat niet alleen de individuele leerling op verantwoorde wijze opgeleid wordt en zijn of haar talent onderkend, maar ook dat dezelfde docent inzetbaar is als instrumentalist en docent voor het werken met diverse groepen en in projecten binnen en buitenschools in de meest uiteenlopende contexten. Deze docent moet een teamspeler zijn en in team teaching kunnen participeren.

Dit vraagt van musici dat ze naast hun specialisme; het bespelen van een instrument op hoog niveau en het verzorgen van instrumentale lessen ook een aantal andere competenties moeten ontwikkelen die hen flexibele professionals maakt die reagerend op het werkveld waarbinnen ze functioneren vanuit hun artistieke identiteit en creativiteit nieuwe werkwijzen verkennen, ontdekken en deze in producten om kunnen zetten.

Aan conservatoria de uitdaging om deze musici op te leiden. Daarvoor is het nodig een omgeving te creëren die het leren van studenten faciliteert en stimuleert, een omgeving die flexibel genoeg is om op veranderingen in de beroepspraktijk in te spelen. Het gaat hierbij om de uitdaging een samenhangend curriculum te bouwen waarin voldoende tijd en aandacht is voor de begeerde en tevens broodnodige vaardigheden op het instrument, waarin daarnaast ruimte is voor de opleiding tot een veelzijdige instrumentale docent. Tevens moet binnen dit integrale curriculum ook de ontwikkeling van generieke competenties geborgd zijn voortkomend uit een binnen Europa veranderende visie op leren.

Stond in onze instrumentale traditie doorgaans docent, doceren en het muzikale product centraal, nu verschuift de focus in toenemende mate van docent naar leerling; van product naar proces en van doceren naar leren. Een meer holistische benadering met toenemende nadruk op de ontwikkeling van de complete musicus vormt het uitgangspunt van deze transitie. Diversiteit van benaderingen van studeren en zelfsturing in leerstrategieën vormen uitgangspunten voor het kijken naar de leerprocessen bij deze benadering. Onafhankelijkheid, zelfcorrectie, zelfevaluatie en communicatievaardigheden zijn hierbij kernbegrippen. (INVITE, Polifonia working group, 2010) (Ponte, 2005)

Probleemstelling en onderzoeksvragen

Aan conservatoria werken teams van instrumentale (methodiek) docenten aan het opleiden van instrumentale studenten tot instrumentale docenten. Vooralsnog ontbreekt het aan een gerichte opleiding voor deze methodiekdocenten.

De identificatie en formulering van noodzakelijke competenties op het gebied van “Teaching and Learning” voor methodiekdocenten zou een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van een nieuwe dimensie binnen de MA Interaction in Instrumental Teaching van het Prins Claus Conservatorium en zou implicaties kunnen hebben voor de professionele ontwikkeling van methodiekdocenten in het algemeen.

Centrale vraag met betrekking tot deze probleem stelling is daarom:

Welke kennis, vaardigheden, attitudes en waarden hebben methodiekdocenten nodig om het leren van toekomstige instrumentale docenten te faciliteren.

Het onderzoek is verdeeld in drie fasen:

1. een literatuur onderzoek
2. actie onderzoek
3. beschrijving van vindingen, conclusies en implicaties naar aanleiding van fase 1 en 2

Literatuur onderzoek

Het onderzoeken van literatuur richt zich o.a. op het vinden van de gevolgen van de transitie van “Teaching naar Learning”. Wat zijn de meest relevante aspecten van instrumentaal leren en welke implicaties hebben deze aspecten voor de opleiding van toekomstige instrumentale docenten.

Gebaseerd op het literatuur onderzoek heb ik een “Conceptual Framework” beschreven. In het Framework komen de volgende vier concepten aan de orde:

- Teaching & Learning
- Team teaching
- Attitudes en waarden
- Kennis en vaardigheden

De concepten worden uitgewerkt in de “literature review”.

Actie Onderzoek

In mijn action research staan het faciliteren van leren, team teaching en het creëren van een betekenisvolle leeromgeving centraal.

In verband met de invoering van een competentie gericht curriculum wordt het Teacher Training Programme van de bachelor opleiding vernieuwd. In het kader daarvan zijn voor het tweede studiejaar twee nieuwe modules ontwikkeld. De implementatie van de module “Teaching and Observation”, die tijdens het eerste semester van seizoen 2009-2010 geïmplementeerd is, vormde de achtergrond van mijn onderzoek.

In de module participeerden veertig studenten verdeeld in vijf heterogene groepen en tien docenten die in tweetallen verantwoordelijk waren voor iedere groep. Het onderzoek richtte zich specifiek op twee teams docenten en hun studentgroepen. Betrokken docenten waren: een klassieke en jazz piano docent en een klassieke fluit en zang docent. Student groepen bestonden uit jazz en klassieke studenten, Nederlandse studenten en studenten uit allerlei delen van de wereld. De lessen werden in het Engels gegeven.

Methodiek docenten in ons instituut zijn jazz of klassieke musici die in kleine gemixte teams de instrument specifieke methodiek lessen verzorgen en de praktijk stages begeleiden.

De module focust op de observatie van uiteenlopende les situaties en het bespreken van algemene onderwerpen die met instrumentale lessen samenhangen om zo observatievaardigheden te ontwikkelen en een overzicht van alle belangrijke onderwerpen voor leren en doceren te geven. De module bereidt de profiel keuze van studenten aan het eind van het tweede jaar voor. Inhoudelijke uitgangspunten voor de module zijn: leerling gericht, nadruk op reflectie van studenten, het aan het licht brengen van de leerstrategieën van de diverse studenten en de impliciete kennis van de studenten, voortkomend uit eerdere leer ervaringen, expliciet maken.

Het ‘action research’ richt zich op de implementatie van bovengenoemde module en probeert antwoorden te vinden op de volgende vraag:

Welke (vakmethodiek) docentcompetenties zijn van belang om het leren van toekomstige instrumentale docenten te faciliteren

Action Research Plan

Het onderzoek is als volgt ontwikkeld:

De docenten zijn voorafgaande aan de start van de module geïnterviewd. Tijdens het implementatie proces hebben beide teams docenten in een gesprek gereflecteerd naar aanleiding van hun ervaringen. Na afloop van de module interviewde ik de docenten opnieuw en ook vier studenten. Alle lessen zijn opgenomen via video opnames en beide teams hebben naar aanleiding van dit materiaal hun handelen bekeken en dat besproken. Docenten hebben een “reflective journal” bijgehouden en schreven naar aanleiding daarvan

een testimonial. Alle interviews en docent bijeenkomsten zijn opgenomen op voice recorder.

Eerste observaties en reflecties

Het implementeren van de module en het verzamelen van de data heeft plaatsgevonden in de periode van november tot en met april van dit seizoen. Het spreekt voor zich dat er op dit moment nog geen compleet overzicht is van uitkomsten en conclusies voor dit onderzoek. De presentatie beperkt zich daarom tot het beschrijven van een aantal observaties en reflecties naar aanleiding van de tot nu toe bestudeerde data en de eerste gedachten ten aanzien van de eventuele uitkomsten van het onderzoek.

Met betrekking tot Faciliteren van leren

De bij de module betrokken student groepen bestonden uit Nederlandse, Armeense, Bulgaarse, Spaanse en Koreaanse studenten. De verschillen in culturele achtergrond en de diversiteit aan onderwijs systemen waar deze studenten in opgeleid zijn leveren heel uiteenlopende standpunten ten aanzien van het opleiden van instrumentale docenten op.

Een voorbeeld hiervan:

Na afloop van de module interviewde ik een Armeense student. Hij sprak over het belang van het benadrukken van zowel de verschillen als de overeenkomsten tussen Performing en Teaching in deze module.

Citaat: "They give a totally different view on the same issue: playing an instrument. To play the flute or to teach the flute are totally different things. In my country they have a different approach: they assume that a good performer is also a good teacher."

Hij concludeert tijdens zijn interview dat het instrumentale docentschap vraagt om competenties op het gebied van performing maar dat daarnaast ook andere kennis, vaardigheden en attitudes noodzakelijk zijn. Performing informeert Teaching en Teaching informeert Performing. Hij zegt dat deze bewustwording het hem mogelijk maakt een goed geïnformeerde keuze te maken voor een profiel met of zonder Teaching.

Citaat: "it is nice to introduce teaching first and then let the student choose."

Deze student spreekt op een positieve en constructieve manier over verschillende standpunten en benaderingen zonder daar oordelen aan te verbinden. Hij is in staat zijn eigen conclusies te trekken en een geïnformeerde profielkeuze te maken. Zijn onafhankelijkheid is gestimuleerd doordat hij eerst heeft mogen kennismaken met doceren en pas daarna een keus hoeft te maken.

In mijn onderzoek zal ik verder kijken naar de rol die de docenten hier hebben gespeeld. Vragen rondom dit voorbeeld zijn onder andere: hoe zijn de gesprekken in deze groep gevoerd, welke rol speelden de docenten daarbij en welke rol de medestudenten. Hoe is de leeromgeving waarin positieve, constructieve gesprekken plaats kunnen vinden tussen studenten met uiteenlopende culturele achtergronden tot stand gekomen.

In het volgende voorbeeld gaat het om reflectie, bewustwording en zelfsturing van één van de betrokken studenten.

In de eerste les van de module staat reflectie op ervaringen met les nemen en leren centraal. Studenten beschrijven, naar aanleiding van richtlijnen, belangrijke leer momenten uit hun leven als instrumentalist en de eventuele rol die docenten of anderen daarbij speelden. Eén van de studenten liet weten dat dit voor haar de belangrijkste en meest betekenisvol opdracht van de module was geweest. De opdracht had haar inzicht gegeven in welke aspecten voor haar persoonlijke leerproces belangrijk zijn. Ze voelt zich bevestigd door de opdracht en de gesprekken daarover. Naar aanleiding van de opdracht heeft ze nieuwe doelen gesteld voor haar (zang)lessen en is van plan deze door te spreken met haar hoofdvak docent.

Deze student heeft via reflectie, bewustwording en uitwisseling in de groep inzicht gekregen in hetgeen haar motivatie in haar leerproces voedt. Ze heeft inzicht in de voorwaarden voor haar leerproces gekregen. Daarnaast is ze in staat de implicaties die deze bewustwording mee zich meebrengt in te zien. Ze heeft de intentie nieuwe doelen voor haar leerproces te formuleren en daarin haar persoonlijke behoefte en voorwaarden mee te nemen.

De rol van reflectie en het gesprek naar aanleiding van de reflectie lijkt centraal te staan in de leerervaring van deze student. Evenals in het voorbeeld van de Armeense student leidt de bewustwording tot een hogere mate van zelfsturing en in dit geval tot het nemen van concrete initiatieven voor het eigen leerproces.

Bij het faciliteren van leren zijn volgens een onderzoek van Dunkin (1990) de volgende aspecten van belang: het structureren van leren; motiveren van leren; het stimuleren van activiteit en onafhankelijkheid; het tot stand brengen van inter-persoonlijke relaties die dienstbaar zijn aan of bevorderlijk zijn voor leren. In mijn onderzoek wil ik verder kijken naar de samenhang tussen de leerervaring van deze student en het handelen van de docenten. Daarnaast is het interessant de eventuele samenhang met de beschrijving van Dunkin te onderzoeken.

Met betrekking tot team teaching

Bij de implementatie van de module is voor team teaching gekozen om zoveel mogelijk methodiek docenten kennis te laten maken met het nieuwe onderwijs concept en de verwachting dat samenwerking in teams uitwisseling tussen docenten tot stand brengt en hen versterkt.

De jazz en klassieke piano docenten vormen sinds drie jaar een team, alle piano methodieklessen worden door hen gezamenlijk verzorgd. In het eerste interview met de klassieke piano docent sprak hij over "de toegevoegde waarde van de methodiekles met zowel klassieke als jazz studenten en docenten". Hij stelt dat klassieke studenten andere kennis en vaardigheden hebben dan jazz studenten, het verkennen van de identiteit en specifieke kennis en vaardigheden van zowel klassieke als jazz studenten en hoe deze een aanvulling zou kunnen vormen op ieders praktijk is de meerwaarde van het samen doceren. Dit werkt beide kanten op.

In de interviews geven beide methodiek docenten, onafhankelijk van elkaar, specifieke voorbeelden uit hun gezamenlijke lessen en demonstreren daarmee hoe zowel klassieke als jazz studenten voordelen ondervinden van het les nemen in een gemengde groep.

Bovengenoemde docenten leggen nadruk op het motiveren van team teaching vanuit de inhoud. De inhoudelijk meerwaarde voor het leerproces van de betrokken studenten rechtvaardigt hier team teaching. Wellicht kan een verder onderzoek van deze benadering inzicht geven in de voordelen en voorwaarden bij het doceren aan gemengde groepen jazz en klassieke studenten. Ik verwacht dat er implicaties zijn voor zowel team teaching, omgaan met diversiteit en de kennis, vaardigheden en attitudes van docenten.

Met betrekking tot deelname aan het onderzoek

Reflectie op de eigen praktijk door docenten en het verbeteren van die praktijk op basis van de verkregen inzichten is het doel van actie onderzoek. (Ponte, 2005)

In het slotinterview zegt één van de docenten het volgende: "Deelname aan het onderzoek heeft me echt doen nadenken over mijn lesgeven. Het vak "methodiek docent" is echt serieus genomen en als ik kijk naar de tijd en inspanning die aan dit onderzoek is besteed voel ik mij als docent ook serieus genomen. Deze manier van onderzoeken waarbij je gezamenlijk met een groep collega's reflecteert op je eigen praktijk zou een waardevol middel voor het verbeteren van het onderwijs in ons instituut kunnen vormen".

Bovenstaande opmerking laat zien dat deelname aan actieonderzoek versterkend kan werken, de gezamenlijke inspanning als waardevol wordt gezien en mogelijkheden voor verdere toepassingen worden voorzien.

Verder onderzoek zal moeten uitwijzen of en hoe deelname aan het onderzoek de betrokken heeft beïnvloed.

Tot slot

We bevinden ons op het Prins Claus Conservatorium in een proces van onderwijsvernieuwing. Dat betekent dat er veel overleg en inhoudelijk debat plaatsvindt en kritisch gekeken wordt naar eigen handelen en uitgangspunten. We zijn als docenten team volop in beweging. Belangrijk om in deze dynamische tijd kritisch te kijken naar hetgeen we ontwikkelen en hoe studenten hierop reageren. Dit onderzoek heeft de intentie een bijdrage te leveren aan dit proces van bewegen in onderwijsvernieuwing en hiermee de belangen van studenten en docenten te dienen.

De hier gepresenteerde observaties en reflecties zijn eerste verkenningen. Het is te vroeg om te spreken over conclusies. In de komende maanden zal ik mijn data verder uitwerken en het onderzoek meer in de diepte vorm geven om antwoorden te vinden op mijn onderzoeksvragen. Ik zal de uitkomsten van het actie onderzoek verbinden met mijn literatuur review en dit proces beschrijven. Voor 1 december aanstaande zullen definitieve resultaten beschreven zijn en in januari 2011 worden ze gepresenteerd in het kader van de afronding van mijn opleiding.

Literatuur

AEC, (2010) INVITE Polifonia working group, work in progress on *Handbook on Instrumental and Vocal teacher education in Europe*, will be published in autumn of 2010

Cox, Jeremy (2007) *Handbook on Curriculum Design and Development in Higher Music Education*

AEC Polifonia publications 2007

Dunkin, M.J. (1990) *The induction of academic staff to a university: processes and products*. Higher Education, 20 (pp. 47-66)

Gaunt, Helena (2006) *Student and teacher perceptions of one-to-one tuition in a conservatoire*, Institute of education

- Chapter 2; Literature review of instrumental and vocal teaching in higher education
- Chapter 7; Concluding discussion

Green, Lucy (2002) *How popular musicians learn, A Way Ahead for music education*, Ashgate

Hallam, Susan (2006) *Music Psychology in Education*, Institute of Education, Bedfordway papers

Illeris, Knud (2009) *Contemporary Theories of Learning, learning theories...in their own words*, Routledge, London and New York

Ponte, Petra (2005), *Het heft in eigen handen: actieonderzoek door docenten*, Focus op Action Research - de professional als handelingsonderzoeker, Koninklijke Van Gorcum, Assen

Renshaw, Peter (2006) *Lifelong Learning for Musicians, The Place of Mentoring* Groningen/ Den Haag: Lectorate Lifelong Learning in Music.

Renshaw, Peter (2007) *Lifelong Learning for Musicians*. Critical issues arising from a case study of Connect. In : P. Mak, N. Kors and P. Renshaw, *Formal, Non-Formal and Informal learning in Music*. Groningen/ Den Haag: Lectorate Lifelong Learning in Music.

Schön, Donald (1987) *Educating the Reflective Practitioner; Toward a new design for Teaching and Learning in the Professions*, San Francisco: Jossey-Bass

Smilde, Rineke(2009) *Musicians as lifelong learners; Discovery through Biography*, Eburon Academic Publishers, Delft

Wing, Liz and Barrett, Janet R., editors (2002) *The new handbook of research on Music teaching and learning* Oxford university press

- Part VI; *Music teacher education*,